

Вказівник дійових осіб і короткий виклад подій першої книги

Родина Черулло (родина чоботаря):

Фернандо Черулло — чоботар, батько Ліли. Не дозволив дочці продовжити навчання після того, як вона закінчила початкову школу.

Нунція Черулло — мати Ліли. Підтримує дочку, але не має достатнього впливу, щоб виступити проти рішення чоловіка.

Раффаелла Черулло — її називають також Ліна або Ліла. Народилася в серпні 1944 року. У шістдесят шість років безслідно зникла з Неаполя. Неймовірно здібна в школі, у десять років написала оповідання під назвою «*Блакитна фея*». Після початкової школи кидає навчання і опановує чоботарство.

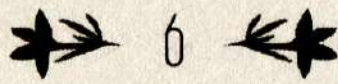
Ріно Черулло — старший брат Ліли, теж чоботар. Разом з батьком Фернандо завдяки Лілі та грошам Стефано Карраччі відкриває взуттєву фабрику «Черулло». Заручається із сестрою Стефано, Пінуччою Карраччі. Первістка Ліли назвали на його честь — Ріно.

Інші діти.

Родина Греко (родина вахтера):

Елена Греко, її ще називають Ленучча або Лену́. Народилася у серпні 1944 року. Авторка цієї довгої історії, яку ви читаете. Елена починає її писати, коли дізнається, що подруга

дитинства Ліна Черулло, яку вона називає лише Лілою, зникла. Після початкової школи Елена успішно продовжує навчання. Ще в дитинстві закохується у Ніно Сарраторе, але нікому не розповідає про свої почуття.

Пепе, Джані та Еліза — молодші брати та сестра Елени.

Батько — вахтер у мерії.

Мати — домогосподарка. Її кульгавість не дає спокою Елені.

Родина Карраччі (родина дона Акілле):

Дон Акілле Карраччі — чудовисько-страхолюд із казок, розбагатів торгівлею на чорному ринку під час війни, лихвар. Його вбили.

Марія Карраччі — дружина дона Акілле, мати Стефано, Пінуччі та Альфонсо. Працює у родинній ковбасній крамниці.

Стефано Карраччі — син покійного дона Акілле, чоловік Ліли. Управляє статками батька, разом із сестрою Пінуччою, братом Альфонсо та матір'ю Марією володіє прибутковою ковбасною крамницею.

Пінучча — дочка дона Акілле. Працює у ковбасній крамниці. Заручена з братом Ліли, Ріно.

Альфонсо — син дона Акілле. Однокласник Елени і її сусід по парті. Зустрічається з Марізою Сарраторе.

Родина Пелузо (родина столяра):

Альфредо Пелузо — столяр. Комуніст. Його засудили за обвинуваченням в убивстві дона Акілле й посадили до в'язниці.

Джузеппіна Пелузо — дружина Альфредо. Працює на тютюновій фабриці, живе заради дітей та ув'язненого чоловіка.

Пасквале Пелузо — старший син Альфредо та Джузеппіни, муляр, комуніст-активіст. Він першим помітив красу Ліли й освідчився їй. Ненавидить Солар. Зустрічається з Адою Каппуччо.

Кармела Пелузо, яка просить називати себе *Кармен*, — сестра Пасквале, продавчиня у магазині, згодом завдяки Лі-

лі влаштовується на роботу до нової ковбасної крамниці Стефано. Зустрічається з Енцо Сканно.

Інші діти.

Родина Каппуччо (родина божевільної вдови):

Меліна — родичка Нунції Черулло, вдова. Заробляє тим, що миє під'їзди і сходи у багатопверхових будинках старого району. У минулому була коханкою Донато Сарраторе, батька Ніно. Саме через це родина Сарраторе була змушена переїхати, і Меліна ледь не збожеволіла.

Чоловік Меліни — розвантажувач ящики з овочами та фруктами на ринку, загинув за невідомих обставин.

Ада Каппуччо — дочка Меліни. Малою допомагала матері мити під'їзди у будинках. Завдяки Лілі влаштувалася продавчиною до старої ковбасної крамниці. Зустрічається з Пасквалє Пелузо.

Антоніо Каппуччо — її брат, механік. Зустрічається з Еленою, ревнує її до Ніно Сарраторе.

Інші діти.

Родина Сарраторе (родина залізничника-поета):

Донато Сарраторе — контролер-залізничник, поет, журналіст. Страшений бабій, був коханцем Меліни Каппуччо. Коли Елена приїхала на канікули на Іскію, родина Сарраторе відпочивала у тому самому будинку, що й вона. Елена змушена була повернутися додому раніше, ніж передбачалося, щоб уникнути домагань Донато.

Лідія Сарраторе — дружина Донато.

Ніно Сарраторе — старший із п'яти дітей Донато і Лідії. Ненавидить батька. Дуже здібний студент.

Маріза Сарраторе — сестра Ніно. Учиться абияк, планує стати секретаркою. Зустрічається з Альфонсо Карраччі.

Піно, Клелія та Чиро Сарраторе — менші діти Донато і Лідії.

Родина Сканно (родина зеленяра):

Нікола Сканно — зеленяр.

Ассунта Сканно — дружина Ніколи.

Енцо Сканно — син Ніколи і Ассунти, теж зеленяр. Лілі він подобався в дитинстві. Їхні стосунки розпочалися тоді, коли Енцо під час шкільних змагань виявив надзвичайні математичні здібності. Енцо зустрічається з Кармен Пелузо.

Інші діти.

Родина Солари (родина власника бару-кондитерської з однойменною назвою):

Сільвіо Солара — власник бару-кондитерської, монархіст-фашист, каморрист, замішаний у нелегальних справах району. Ставив палки в колеса відкриттю взуттєвої фабрики «Черулло».

Мануела Солара — дружина Сільвіо, лихварка. Її червона боргова книга наводить страх на всіх мешканців району.

Марчелло та Мікеле Солари — сини Сільвіо та Мануели. Зверхні й нахабні, але користуються популярністю серед дівчат району, окрім, звісно, Ліли. *Марчелло* закохується у Лілу, але вона йому відмовляє. *Мікеле*, трохи молодший за Марчелло, — більш холонокровний, розумний і жорстокий. Зустрічається із Джильйолою, дочкою кондитера.

Родина Спаньйоло (родина кондитера):

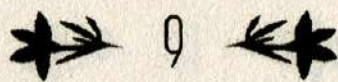
Синьйор Спаньйоло — кондитер бару-кондитерської «Солара».

Роза Спаньйоло — дружина кондитера.

Джилльйоло Спаньйоло — дочка кондитера, дівчина Мікеле Солари.

Інші діти.

Родина Айроти:

Айрота — викладач грецької літератури.

Аделе — його дружина.

Маріароза Айрота — старша дочка, викладачка історії мистецтва у Мілані.

П'єтро Айрота — студент.

Учителі:

Ферраро — учитель і бібліотекар. Коли Ліла та Елена були дітьми, він нагородив їх книжками за любов до читання.

Олів'єро — учителька. Вона першою помітила потенціал Ліли та Елени. Ліла в десять років написала «*Блакитну фею*». Елені оповідання дуже сподобалося, і вона дала його почитати Олів'єро. Але вчителька, роздратована тим, що батьки Ліли не дозволили їй продовжити навчання, так нічого і не сказала про нього. Ба більше, вона забула про Лілу і зосередила увагу на успіхах Елени.

Джераче — викладач у гімназії.

Гальяні — викладачка в ліцеї. Високоосвічена жінка, комуністка. Її відразу вразили розум і здібності Елени. Давала їй читати книжки, захистила під час сутички з викладачем теології.

Інші герої:

Джино — син аптекаря. Перший хлопець Елени.

Нелла Інкардо — двоюрідна сестра Олів'єро. Живе в Барано на Іскії. Елена відпочивала в неї влітку.

Армандо — студент-медик, син викладачки Гальяні.

Надя — студентка, дочка викладачки Гальяні.

Бруно Соккаво — друг Ніно Сарраторе, син багатого промисловця із Сан-Джованні-а-Тедуччо.

Франко Марі — студент.

Молодість

1

Навесні 1966 року Ліла, дуже схвильована, довірила мені скриньку, у якій було вісім зошитів. Вона сказала, що більше не може зберігати їх удома: боїться, що прочитає чоловік. Я без зайвих слів забрала ту скриньку, хіба що насмішкувато зауважила: «Навіщо було обв'язувати їх такою кількістю шпагату?» Наші стосунки в той період важко було назвати близькими, але здавалося, що так вважала лише я. Ліла під час наших рідких зустрічей не виявляла ані найменшої ніяковості, була привітною і жодного разу не сказала мені грубого слова.

Коли вона попросила мене пообіцяти, що я за жодних обставин не відкриватиму ту скриньку, я так і зробила. Але щойно сіла в потяг, відразу розв'язала шпагат, витягла зошити й почала читати. Виявилося, що то був не особистий щоденник, як я подумала, хоч там і описувалися всі події її життя від початкової школи. Більше схоже було на вправляння у письмі, яким вона займалася з жорсткою самодисципліною. Там містилося безліч описів: гілки дерева, ставків, каменю, листка з білими прожилками, домашніх каструль, частин кавоварки, грилю, вугілля та вугільної крихти, детальної мапи двору, траси, заіржавілої металічної конструкції за ставками, парку з церквою, процесу вирубування дерев і кущів уздовж залізнично-

го насипу, нових будівель, батьківського дому, чоботарських інструментів, якими батько та брат ремонтували взуття, їхніх рухів під час роботи, а особливо — кольорів, кольорів усього навколо у різні години доби. Але там були не самі лише описи. Деякі сторінки написані на діалекті, інші — літературною мовою, окремі фрази обведені ручкою, без будь-яких коментарів. А ще — вправи з латини та грецької. І цілі оповіді англійською про місцеві крамниці, товари, забитий овочами та фруктами візок, який Енцо Сканно щодня тягав вулицями району, тримаючи віслиюка за вуздечку. І безліч роздумів-вражень від книжок, які вона читала, від фільмів, які ми дивилися в приходському кінотеатрі. І її думки, що їх вона висловлювала під час дискусій із Пасквале та наших із нею розмов. Звичайно, в усьому цьому не було якоїсь послідовності чи зв'язку, але все, про що Ліла писала, мало певний смисл; навіть на сторінках, написаних в одинадцять чи дванадцять років, я не знайшла жодного рядка, у якому б відчувалася інтелектуальна незрілість.

Як правило, усі речення були логічно й чітко побудовані, коми на місці, почерк рівний та акуратний, як нас учила вчителька Олів'єро. Та інколи здавалося, ніби Ліла втрачала над собою контроль, наче під дією якихось наркотиків, що заповнювали її кров. Тоді письмо ставало гарячковим, фрази втрачали врівноважений стиль, коми зникали. Зазвичай такі перепади траплялися рідко й ненадовго. Але були й сторінки, де написане різко обривалося, а решта заповнювалася малюнками з кривими стовбурами дерев, урвистими задимленими горами, перекошеними обличчями. Мене вразив той порядок нарівні з безладом, і що більше я читала, то більше почувалася обманутою. Ось чому лист, який вона надіслала мені тоді на Іскію, був так добре написаний: за ним стояли довгі роки тренувань. Я склала зошити до скриньки, ще раз пообіцявши самій собі не пхати туди носа.

Але мене вистачило зовсім ненадовго: від Лілиних зошитів віяло такою могутньою спокусою, яка змалечку відчувалася

в ній самій. Вона з нищівною точністю описувала наш район, своїх рідних, Солару, Стефано, кожну людину чи предмет. А вже як вона пройшлася по мені, по тому, що я їй казала, що думала, по людях, яких я любила, по моїй зовнішності! Вона спокійно й холоднокривно змальовувала в деталях лише важливі для себе моменти, не переймаючись нічим і ніким. Ось докладна розповідь про радість від написаного у десять років оповідання «Блакитна фея». Ось такий самий незворушний опис її страждань від того, що вчителька Олів'єро навіть словом не обмовилася про оповідання, коли я їй його показала. Ось біль і злість з приводу того, що я пішла до середньої школи без неї, покинувши її саму. Ось захоплення, з яким вона взялася опанувати чоботарство, її почуття відплати, що привело до створення власних моделей взуття, задоволення першою парою, створеною разом із братом Ріно. Ось образа, коли її батько Фернандо заявив, що ті черевики нікуди не годні. Чого там тільки не було, на тих сторінках! Та перш за все — ненависть до Солар, непохитна рішучість, з якою вона відмовила старшому з них, Марчелло, і та мить, коли вона вирішила заручитися з чудовим Стефано Карраччі, ковбасником, який на знак кохання купив першу виготовлену нею пару взуття і пообіцяв берегти її все життя як дорогу реліквію. Ну, і звичайно, той час, коли вона у п'ятнадцять років відчула себе багатогою та вишуканою синьйориною, походжаючи під руку з женихом, який лише заради кохання до неї вклав чималі гроші у взуттєву фабрику її батька й брата — фабрику «Черулло». І ще — як вона раділа: більшість придуманих нею моделей взуття виготовлена, вона має нове житло в новому районі, вийшла заміж у шістнадцять років. І пишне весілля, на якому вона почувалася щасливою. І як потім з'явився Марчелло Солара разом із братом Мікеле, якраз посеред свята, у тих самих черевиках, які вона виготовила своїми руками і якими її чоловік, за його словами, так дорожив. Її чоловік. За кого вона вийшла заміж? Невже тепер, коли вона належить йому, він зірве маску і Ліла

побачить під нею його справжнє огидне обличчя монстра? Проблеми та події нашого злиденного життя, без жодних прикрас. Я чимало часу просиділа над тими сторінками — дні, тижні. Я читала їх і перечитувала, вивчила напам'ять ті уривки, які подобалися мені найбільше, які мене хвилювали, захоплювали, які мене принижували. За тією вдаваною простотою, напевне, ховалися якісь хитрощі, але я не розуміла, які саме.

Зрештою одного листопадового вечора я у відчаї вийшла з дому, прихопивши ту скриньку. Я більше не могла витримувати ту гнітючу присутність Ліли на мені і в мені, навіть тепер, коли мене всі хвалили й поважали, навіть тепер, коли в мене власне життя, поза Неаполем. Я зупинилася на мосту Сольферіно¹, дивлячись на світло, що відбивалося у холодній, темній воді. Поставила скриньку на поручні, штовхнула її раз, другий, третій, аж поки вона не впала у річку, а разом з нею — ніби й сама Ліла, з її думками, словами, злістю та єхидством до всього й усіх, які вчувалися у її письмі, її привласненням мене, як і привласненням будь-чого, що їй траплялось на шляху: книжок і взуття, доброти й насильства, весілля і першої шлюбної ночі, повернення до району в новій ролі синьйори Раффаелли Карраччі.

2

Я повірити не могла, що Стефано, такий добрий і такий закоханий, міг подарувати Марчелло Соларі ті черевики — згадку про маленьку Лілу, плід її зусиль і тяжкої праці над взуттям, яке вона сама придумала і створила власноруч.

Я забула про Альфонсо з Марізою, які сиділи поруч за столом і щось жваво обговорювали. Перестала звертати увагу на п'яні смішки матері. Потьмянішали і відійшли на другий план музика, голос співака, пари, що кружляли у танці, Антонію, який вийшов на терасу і, охоплений ревнощами, самотньо

¹ Міст через річку Арно в центрі Пізи. (Тут і далі прим. перекл.)

стояв там, дивлячись на порожевілі в променях західного сонця місто й море. Навіть образ Ніно, який щойно залишив залу, ніби той ангел без благої вістки, якось розмився. Тепер я бачила лише Лілу, яка щось гарячково шепотіла Стефано на вухо: вона — блідюща у весільній сукні, він — похмурий, з побілілим від напруження обличчям, що нагадувало карнавальну маску. Що відбувалося, що могло статися? Моя подруга смикнула чоловіка обома руками за лікоть. Вона зробила це щосили, і я, добре її знаючи, відчувала, що, якби могла, вона відірвала б йому ту руку від плеча, потім пройшла б із нею закривавленою через усю залу, тримаючи високо над головою, а потім замахнулася б, як палицею, і одним точним ударом врізала б по пиці Марчелло. Так, вона могла б таке утнути, і від самої лише думки в мене аж серце зайшлося, а в горлі враз пересохло. Потім вона видряпала б обом чоловікам очі, розірвала б їм обличчя до крові, покусала б їх. Так, так, мені кортіло, щоб саме так і сталося! Кінець кохання і того осоружного свята, ніяких обіймів у ліжку в Амальфі! Зруйнувати вщент усе та всіх у районі, влаштувати бійню, утекти — лише я і Ліла — податися разом світ за очі, із веселим зухвальством пройти всі щаблі ганьби, самим, у незнайомих містах! Мені здалося, це було б логічним завершенням того дня. Якщо вже ніщо не могло нас урятувати — ні гроші, ні чоловіче тіло, ні навіть наука, — тоді краще зруйнувати негайно все і відразу. У мене в грудях наростала злість за неї — нечувана раніше сила, моя і водночас чужа, якій мені хотілося віддатися, незважаючи ні на що. Мені хотілося, щоб та сила заповонила мене. Але разом з тим вона мене лякала. Я лише згодом зрозуміла, що я така неспокійно-нешасна тільки тому, що не здатна на рішучі й шалені вчинки, побоююся їх, із більшою охотою залишаюся бездіяльною, а потім шкодую про це. А от Ліла — ні. Коли вона підвелася, то зробила це так рішуче, що задвигтів стіл, задзвеніли виделки й ножі на брудних тарілках, перевернувся келих. Поки Стефано ав-